

ABDULLA ORIPOV SHE'RIYATIDA MILLIY-MA'NAVIY QADRIYATLAR USTUNLIGI

Bozorboyev Nodirbek

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Turkiy tillar fakulteti 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Abdulla Oripovning milliy qadriyatlarni ulug'lashdagi badiiy tasvirlash mahorati. Abdulla Oripov's skill of artistic depiction in glorifying national values.

Keywords: Abdulla Oripov she'rlari va to'plamlari.

O'zbek xalqi azaldan shoirtabiat xalq, uning tuprog'idan tortib yaprog'igacha shoirdir. Shuning uchun ham u farzandlariga she'riyat kabi teran, she'riyat kabi serma'no, bir-biriga uyqash ismlar qo'yadi. U to'y qilsa, shodliklarini she'rga solib “yor-yor” aytadi. Hattoki azada ham hasratlarini she'rga aylantirib bo'zlaydi:

Temur tig'i yetmagan joyni

Qalam bilan oldi Alisher

deb yozgan o'zbek xalqining sevimli farzandi, shoir Abdulla Oripov

Temur kabi sohibi zamonlar qilichi yetmagan yerlarni qalam bilan olishga Alisherni qodir qilgan qudrat she'riyatdir. She'riyatni “onajonim” deb ulug'lagan va chindan ham she'riyatga fidoyi farzand bo'lgan Abdulla Oripovning she'ri kirib kelmagan bironta xonadon O'zbekistonda topilmasa kerak.

“O'zbekistonning o'zi shoir bir yurt. Abdulla Oripov o'z she'rlarini ana shu “ustoziga” barhaq va barhayot ilhom manbai, “asrlarning koshonasida mangu yorug' maskan” bo'lgan ona yurti – O'zbekistonga bag'ishlaydi”

Darhaqiqat, shoir bu yurt o'zining shoir o'g'lini behad sevadi. Uning she'rlarini o'qiydi, yodlaydi. Biz dalada kolxozchilar tushlik payti Abdulladan she'r o'qiganlarini, bola emizib o'tirgan ayollar masrur bir xayol bilan tinglayotganini ko'rganmiz. Uning she'rlarini tinglagan chollar, umring uzoq bo'lsin, o'g'lim, deb alqaganini

eshitganmiz. O'lis safarlarga yo'l olganda faqat abdu llaning she'rlarini hamroh qilib olib ketgan shofyorlarni, uning she'rlarini qo'lidan qo'ymay yurgan quruvchilarni ko'rganmiz. Ba'zan shunday

ham bo‘ladiki, Toshkentga borib kelgan kishilardan uning sog‘ligini kuyinib so‘raydilar. Bu haqda shoirning o‘zi ham haqli ravishda faxrlanib yozadi

Bizni pisand qilganlarga ming bora qulluq Paxtakorlar va ishchilar pisand qildilar Ziyolilar, yumushchilar pisand qildilar Studentlar, to‘quvchilar pisand qildilar

Maktabdagi o‘quvchilar pisand qildilar

Bizni pisand qilganlarga ming bora qulluq

Xalqning o‘z shoiriga bo‘lgan bu muhabbati Abdulla Oripov o‘zi orzu qilganidek “bizniki” bo‘lib qolganini bildiradi Koshkiydi ahli yurt turib tepamd

— U bizniki edi- desalar

-deb yozgan shoir o‘sha olis yillar ortidagi “Mitti yulduz” to‘plamidan boshlab xalqning o‘ziniki bo‘lib qolgan

Ma‘lumki, Abdulla Oripov ijodi deyarli barcha munaqqidlarimiz e‘tiborini tortgan. Biz mazkur tadqiqotda shoirning “Onajon”, “Mitti yulduz”, “Ruhim”, “Najot qal’asi”, “Surat va siyrat”, “Yillar armoni” kabi kitoblari bilan tanishib, ayrim she‘rlari ustida fikr yuritdik. Shuningdek, Abdulla Oripov ijodi xususida bahs yuritgan taniqli munaqqidlarning maqolalarini o‘rgandik

Salohiddin Mamajonov, Mahkam Mahmudovning she‘riyat haqidagi fikrlari, Matyoqub Qo‘shjonovning Abdulla Oripov ijodiga bag‘ishlangan “Onajonim she‘riyat” deb nomlangan risolasi, Norboy Xudoyberganovning “Ehtiros to‘lqinlari”

kitobidagi shoir she‘rlariga munaqqid munosabati, shuningdek, N. Rahimjonov kabi tanqidchilar fikrini o‘rgandik

Yuqorida aytilgan manbaalarga suyanib, Abdulla Oripov she‘riyatining o‘ziga xos xususiyatlari yuzasidan o‘z fikrlarimizni bayon etishga harakat qildik. Shoirning xalqqa, xalqning esa shoirga bu qadar dildosh va sirdosh qilgan shoir fazilatlarini, o‘ziga xos xususiyatlari nimada ekan

“Abdulla qaysi bir temaga qo‘l urmasin, nima haqda she‘r yozmasin, uning ko‘zi oldida Ulug‘ Vatan turadi, o‘sha ulug‘ Vatanning farzandi sifatida qo‘liga qalam oladi. Shu sababdan uning she‘rlari doim hayotbaxsh, pafosi baland, ovozi dadil, ruhi tetik”, deb yozadi Matyoqub Qo‘shjonov

Abdulla Oripov she‘riyatining o‘ziga xos tomonlari haqida so‘z yuritilar ekan, uning she‘rlarini xalqqa manzur qilgan xususiyatlaridan biri uning xalqchilligida, xalq tilida yozilganligidadir

Shoir o‘z qalbini xalq qalbiga tarjima qiladi, tarjima uchun esa shubhasiz so‘z kerak. Bu so‘z esa xalqning o‘z so‘zi

bo‘lmog‘i lozim. To‘g‘ri, hamma shoir ham o‘z ona tilida she‘r yozadi. Lekin ayrim yo‘nalishdagi shoirlar borki, o‘zbek tilida o‘zbekcha bo‘lmagan she‘rlar yozadilar. Ularning she‘rini oddiy xalq tushunmaydi. Ularning lirik qahramoni

butun dunyoga, XX asrga qarata falsafa so‘qiya. Bunday “muallaq gaplardan” to‘ygan shoirning o‘zi ham shunday yozadi

Iqbol deb behuda chekasan yohu Ohing bu – folbinning daraklaridir

Asrim, asrim deysan asring nima u? U — to‘zg‘oq kalendar varaqlaridir

Shoir bu she‘rida havoyi gaplardan ko‘ra yonginangda turgan insonning orzulariga oshno, dardlariga hamdard bo‘lishga chaqiradi. Yuqorida keltirilgan she‘rdagi quyidagi misralar buni yaqqol tasdiqlaydi.

Inson deb falakka hayqirmoq nega

Inson yoningdaku, u mening qo‘shnim

Axir, paxtakor-paxtakor” deb siyqa nom bilan siylangan kolxozchining, ishchining, mexanizatorning ham qalbi bor, ularga ham ma‘naviy rizqu ro‘z – she‘riyat kerak

Xalqqa tushunarsiz, o‘ta donishmandlik da‘vosida, turli xil eksperimentlar shaklida yozilayotgan she‘rlar to‘lib-toshib yotar ekan, ko‘pchilik hamisha Abdulla Oripov she‘rlarini sog‘inib, Erkin Vohidovga ko‘z tutib, Omon Matjonni izlab

yursa hech ajab emas.

Ha, shoir xalq so‘zi bilan xalq qalbini kuylaydi, kuylaganda dilrabo ohang bilan, yonib, o‘rtanib kuylaydi Kulma, kulma, nega kulasan

Xijolat chekkanning holiga

Nega qo‘l uzatding bir kambag‘alnin O‘g‘rilardan qolgan moliga

“O‘g‘rilardan qolgan mol” – xalq tilidagi oddiy ibora, lekin shoir tiliga ko‘chganda bu ibora inson qalbining tafakkur rivojlanib borgani sayin kamyoblanib borayotgan ezgu tuyg‘ulari ekanligini shunday ta‘sircha ifodalaydiki, eng

besavod odamning ham qalbi titraydi Kolumbda bor alamim manim O‘zbekiston Vatanim manim

Shoir kuylagan bu “alam” – xalqning buyuk armoni, dardi, g‘ururi ekanligini xalq qalbiga tarjima qilgan. Bu misralarni o‘qigan har bir she‘rxon bu “Alam”ni o‘z qalbiga tuyadi. Taajjubki, bu “alam”dan ko‘ksi tog‘dek ko‘tariladi

Abdulla Oripov she'riyatining o'ziga xosligi shundaki, u behad o'ziga xos shoir. U sevsa, yonib, o'rtanib sevadi, agar nafratlansa, sevgisi darajasidagi kuchli dard, armon bilan nafratlanadi. Unda hech qachon oraliq holat bo'lmaydi.

Men shoirman, istasangiz shu O'zirniki erur shu sozim

Birovlardan olmadim tuyg'u O'zgaga ham bermam ovozim

Bu – o'zligini anglagan o'zbekning o'ktam ovozi. Ayni paytda “mijg'ov va past” gaplardan zoda bo'lgan shoir qalbining nidosi “Sozim” she'ri shoirning eng yoniq, fikrchan va kurashchan she'riyati namunasi. Lekin tanqidchi Norboy Xudoyberganov mazkur she'rni “Biroz umumiyroq she'r bo'lib, unda konkret mazmun chuqur yoritilmagan. Bordi-yu zikr etilmoqchi bo'lgan fikr jonli, hayotiy va haqqoniy lirik qahramon xarakteriga singdirilib, yedirilib yuborilganda edi, she'rning ta'sir kuchi yanada ortardi”- deb maslahat beradi. Axir, bu she'rda lirik qahramon shoirning o'zi-ku, axir u

“jonli, hayotiy va haqqoniy” emasmi? Bu she'rning o'zi butunligicha tanqidchi e'tirozlariga raddiyadir N. Xudoyberganov Abdulla Oripovning sadoqat gimniga aylanib ketgan «Ayol» she'riga ham noto'g'ri munosabat bildirgan. “Baxt va muhabbat yo'lida” nomli maqolasida “Fidoyilik, o'lgan odam uchun baxtni qurbon qilish g' bu, asketizm va fatalizmning ko'rinishlaridan biridir. Bunday holat har qanday sharoitda ham kishini tushkunlikka, tarkidunyochilikka olib boradi” – deb yozadi va fikrini davom ettirib, Abdulla Oripovning “Ayol” she'rini misol keltiradi. “Abdulla Oripov o'zining “Ayol” she'rida beva qolgan ayollarni ulug'lab, o'zlarini “Ming bitta bozordan olib, ming bitta bozorga soladigan” buzucq xotin qizlarga qarata

Shu sodiq bevaga sajdalar qiling.

Shu sodiq bevaga aylang ehtirom, – deydi

Buni qanday izohlash mumkin? Avvalo shuki, yengil tabiatlixotinlar bevalarga sig'inmaydi, ularga bosh egmaydi. Negaki, ular bevalikni tarkidunyochilik bilan baravar deb tushunishadi. Binobarin, haligiday yengil tabiatli ayollarga nisbatan beva qolgan xotinlarni emas, balk ko'z o'ngida turmush kechirayotgan sadoqatli er-xotinlarni namuna qilib ko'rsatilsa yaxshi bo'lardi”. Tanqidchi: “Aza umrbod davom etishi mumkin emas, nahotki, yoridan ajraganlarning hammasi bir umrga tarki dunyo qilishi kerak bo'lsa?” – deya ajablanib, “Ayol” she'ridagi singari ayollarni esa istisno holatlarga yo'yadi. Yuqorida keltirilgan munaqqid fikrlariga bizning e'tirozlarimiz bor. Birinchidan, fidoyilik hech qachon tarkidunyochilikka olib bormaydi. Agar yoridan ajralganlarning hammasi bir umrga yoriga sodiq qolmoq uchun beva o'tsalar ham, dunyo bundan hech qanday ziyon ko'rmasdi, balki bevafo, betutruqlar jabridan ruhi majruh, qalbi xasta bo'layotganlar, “sadoqat satridan nolib, nadomat komida qolgan” ayollar aybi bilan dunyoga kelib, tirik yetim

bo‘layotgan bolalar kamayar edi, qo‘ying-chi, dunyomiz ma’naviy jihatdan poklanar edi.

Ayniqsa, Abdulla Oripov kabi shoirning she‘rlari hamma uchun birdek tushunarli emasmi! Bizningcha, munaqqid shoirning sa‘natini, she‘rning ta’sir doirasini inson ruhining qaysi bilgisiz nuqtalariga daxldorligini she‘xonga yetkazishi kerak.

N. Xudoyberganov Abdulla Oripov she‘rlarining “ayrim nuqsonlari” haqida bosh qotirib, shunday deydi: “Abdulla Oripovning ayrim she‘rlarida mantiqiy izchillik yetishmaydi, fikrni yalang‘och ifodalash ustun turadi, poetik manzaralar yaratish o‘rniga nasihatbozlikka berilish holatlari uchraydi”- deydi. Agar shoir she‘rlarida poetik manzaralar bo‘lmasa, biron bir she‘rida nasihatbozlikka berilgan bo‘lsa, she‘rxon Abdullani bu qadar sevmas edi. Poetik manzaralar yaratish, tabiat manzaralarini inson tuyg‘ulariga yo‘g‘irib tasvirlash Abdulla Oripov she‘riyatining yana bir o‘ziga xos, takrorlanmas qirralaridan hisoblanadi. U shu qadar ajoyib, betakror manzaralar yaratadiki, usta rassomlardan ham o‘tkarib yuboradi. Aslida she‘riyat- bu, rangin olamning inson tuyg‘ulariga, inson kechinmalariga yo‘g‘rilgan tasviridir. Ma’lumki, hamma voqea-hodisalar zamon va makonda sodir bo‘ladi. Hatoki, inson qalbida kechgan eng mayda tuyg‘ular ham

Kimningdir ko‘ksiga engashgancha gu Marmar sag‘anadan o‘qib turar bayt Abdulla Oripovdek shoirning qalbi ona zamin yanglig‘ saxovatlidir. Zamin bag‘rida turfa xil gullar ochiladi, tikanlar o‘sadi. Shu kabi shoirning qalbi ham o‘z tuyg‘ularidan turfa xil gullar – she‘riyat gullarini armug‘on etadi. Chindan ham Abdulla Oripovning she‘rlari mohiyat e’tibori bilan voqe bo‘lgan she‘rlardir. Biz uchun, “shoir bir yurt” bo‘lgan O‘zbekiston uchun shoir ham, uning she‘rlari ham hamisha aziz va ardoqlidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Abdulla Oripov. Yuzma-yuz. — G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san‘at nashriyoti. Toshkent, 1978
2. Abdulla Oripov. Yillar armoni. — G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san‘at nashriyoti. Toshkent, 1984
3. Abdulla Oripov. Najot qal’asi. — G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san‘at nashriyoti. Toshkent, 1980.